

Історико-політичні проблеми сучасного світу.
2025. Т. 51. С. 46-58

Modern Historical and Political Issues.
2025. Vol. 51. pp. 46-58

УДК 339.5:341.67:343.232(100)

<https://doi.org/10.31861/mhpi2025.51.46-58>

Наталія Хома¹

Замороження та конфіскація активів як інструменти міжнародного тиску на держави-агресори

Метою статті є вивчити замороження та конфіскацію активів як санкційні інструменти міжнародного впливу на держави-агресори, а також з'ясувати їх ефективність і проблеми практичного застосування. Завданнями визначено: 1) визначити особливості заморожування активів як інструмента санкційного впливу; 2) на прикладі кількох держав (Іран, Іран, Лівія) з'ясувати характеристики процесів замороження їх активів, дати оцінку результативності такої фінансової санкції; 3) дослідити питання замороження російських активів та використання прибутків з їх обігу на потреби України; 4) розглянути проблему конфіскації російських заблокованих активів. Основним методологічним підходом визначено неоінституціоналізм. Аргументовано, що фінансові санкції хоч і створюють тиск на держави-агресори, але його не завжди достатньо, щоб зупинити протиправні дії, підірвати спроможність до агресії. Відзначено, що найбільш дискусійним залишається питання конфіскації російських активів. Аргументовано, що для конфіскації російських активів на користь України потрібна сильна політична воля еліт держав, які зберігають ці активи (Франція, Німеччина, Бельгія та ін.), а також неспростовна правова аргументація. Наголошено, що основна складність конфіскації заблокованих активів полягає у повазі демократичних держав до права власності, навіть якщо це власність держави-агресора. Попри наявні прецеденти, конфіскація активів залишається проблемою міжнародного права. Звернено увагу на процеси формування Реєстру збитків, завданих незаконними діями Росії (RD4U), заплановане створення компенсаційної комісії та компенсаційного фонду. Висловлено припущення про можливі зміни у питанні конфіскації російських заморожених активів на користь України з огляду на зміну санкційної політики ЄС наприкінці 2024 р. (15-й пакет санкцій).

Ключові слова: санкційна політика, міжнародні фінансові санкції, інструменти міжнародного тиску, вепонізація фінансів, замороження активів, конфіскація активів, держава-агресор, система міжнародної безпеки.

Nataliia Khoma¹

Freezing and Confiscation of Assets as Instruments of International Pressure on Aggressor States

The purpose of the article is to study the freezing and confiscation of assets as sanctions instruments of international influence on aggressor states, and also to find out their effectiveness and problems of practical application. The tasks are as follows: 1) to determine the peculiarities of freezing assets as an instrument of sanctions influence; 2) to determine the characteristics of the processes of freezing their assets, to assess the effectiveness of such financial sanctions on the example of several states (Iran, Libya, and Iran); 3) to study the issue of freezing Russian assets and using the proceeds from their circulation for the needs of Ukraine; 4) to consider the problem of confiscation of Russian

¹ Доктор політичних наук, професор, професор кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка», Україна

Doctor of Political Science, Professor, Professor of the Department of Political Science and International Relations, Lviv Polytechnic National University, Ukraine.

E-mail: nataliia.m.khoma@lpnu.ua; <https://orcid.org/0000-0002-2507-5741>.

blocked assets. The main methodological approach is neo-institutionalism. It is argued that financial sanctions, although they create pressure on aggressor states, are not always sufficient to stop illegal actions and undermine the ability to aggress. It is noted that the most controversial issue is the confiscation of Russian assets. It is argued that the confiscation of Russian assets in favor of Ukraine requires a strong political will of the elites of the states that hold these assets (France, Germany, Belgium, etc.), as well as irrefutable legal arguments. It is emphasized that the main difficulty in confiscating blocked assets lies in the respect of democratic states for property rights, even if it is the property of the aggressor state. Despite the existing precedents, asset confiscation remains a problem of international law. Attention is drawn to the processes of forming the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine (RD4U), and the planned establishment of a compensation commission and a compensation fund. The author suggests possible changes in the issue of confiscation of Russian frozen assets in favor of Ukraine in view of the change in the EU sanctions policy at the end of 2024 (15th sanctions package).

Keywords: sanctions policy, international financial sanctions, instruments of international pressure, weaponization of finance, freezing of assets, confiscation of assets, aggressor state, international security system.

Постановка наукової проблеми та її значення. Питання використання мирних інструментів впливу на держави-агресори та їх ефективності має висхідну актуальність в умовах глобальної геополітичної турбулентності. Серед цих інструментів важливими є фінансові санкції, зокрема – замороження (блокування, знерухомилення) та конфіскація фінансових активів. Такі інструменти використовуються уже не одне десятиліття міжнародною спільнотою. Вони створюють фінансовий тиск на держави, що порушують норми міжнародного права. Втім, цього тиску не завжди достатньо, щоб зупинити державу-агресора або ж застерегти від можливої агресії. Відтак це актуалізує питання ефективності таких міжнародних санкцій.

Нині замороження російських активів є не лише формою економічного тиску сучасних демократичних інститутів на державу-агресора, а й джерелом підтримки України. Наша держава потребує для відбудови не лише замороження, а повної конфіскації на свою користь російських активів. Це актуалізує наукове вивчення проблеми замороження та подальшої конфіскації активів держави-агресора, практичне застосування таких інструментів тиску, їх правову основу, наслідки застосування і т. ін. Виникає потреба оцінити реальну здатність санкцій у формі замороження та конфіскації активів вплинути на політику держави-агресора. Дослідження замороження та конфіскації активів держав-агресорів зумовлене потребою віднайдення ефективної стратегії санкційної політики, яка поєднала б правову обґрунтованість, економічну дієвість, політичну доцільність в умовах низки сучасних деструктивних тенденцій. Йдеться про те, що низка руйнівних процесів суттєво змінюють баланс сил, характер міжнародної політики та глобальну безпеку: зниження якості демократії в глобальному вимірі, глобальна поляризація та зростання авторитаризму, криза сучасної системи міжнародної безпеки, ерозія міжнародного права та його інститутів, криза міжнародної солідарності і т. ін.

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Через агресивну політику Росії темі санкцій, зокрема й фінансових, приділяється щораз більша увага дослідників. Оскільки географія нашого вивчення не обмежується лише цією державою-агресором, а й іншими державами, щодо яких з низки причин у різні роки демократичні актори застосовували цей інструмент (Іран, Ірак, Лівія та ін.), то відтак охоплені й наукові розвідки про ці кейси фінансових санкцій.

Так, Дж. Бревер² проаналізував фінансові санкції ООН проти Ірану, зокрема – замороження активів цієї держави та винятки щодо цих санкцій. Ф. Арсланян³ розглянув на прикладі Ірану 2005–2015 рр. вплив економічних санкцій на нерозповсюдження ядерної зброї. Л. Куалья та Е. Верден⁴ оперують неологізмом «вепонізація фінансів»; вони підкреслюють спроможність

² Brewer, J. (2016), “UN Financial Sanctions on Iran: An Example of How Asset Freeze Exemptions Worked in Practice”, *The RUSI Journal*, Vol. 161 No 4, pp. 22-26.

³ Arslanian, F. (2003), “The Impact of Economic Sanctions on Nuclear Non-Proliferation: The Case of Iran (2005-15)”, *The International Spectator*, Vol. 58 No 4, pp. 16-35.

⁴ Quaglia, L. and Verdun, A. (2023), “Weaponisation of finance: the role of European central banks and financial sanctions against Russia”, *West European Politics*, Vol. 46 No 5, pp. 872-895.

фінансових активів виступати одним з видів сучасної зброї у протистоянні держав. Дослідниці дійшли важливого висновку про те, що відбулася (гео)політизація фінансової системи.

Г. Л. Кларк⁵ дослідив, як фінанси стали інструментом сучасної геополітики. Дослідник аргументував, як замороження активів може завдати шкоди економіці суперника без прямого збройного конфлікту, що фактично є проявом війни на «економічному фронті». Навіть державні резерви не є нині недоторканими, якщо та чи інша держава стає геополітично «токсичною» – фінансує тероризм чи підтримує терористичні організації, здійснює акти агресії щодо суверенних держав, не виконує взяті міжнародні зобов'язання, масово порушує права людини і т. ін.

Н. Малдер у книзі «Економічна зброя. Посилення санкцій як інструмент сучасної війни»⁶ простежив використання економічних санкцій починаючи від блокад Першої світової війни. Запровадження санкцій він уже позиціює як інструмент ведення війни.

М. Т. Каммінга⁷ ставить питання: чи все ж будуть конфісковані заморожені активи Центрального банку Росії, а кошти спрямовані на подолання наслідків війни в Україні? наскільки допустимий у правовій площині такий контрзахід? Дослідник аргументує, що імунітет суверенної держави не поширюється на заходи щодо замороження та конфіскації активів, бо активи центрального банку не користуються імунітетом від прямих виконавчих дій. Водночас дослідник підкреслює, що конфіскувати активи значно складніше, аніж лише заморозити їх.

М. Шагіна звернула увагу, що «попри численні міжнародні ініціативи щодо конфіскації російських активів, серйозними обмеженнями цьому є правовий консерватизм і занепокоєння щодо порушення міжнародних норм. Пошук законного способу конфіскації російських суверенних активів вимагатиме політичної рішучості, міжнародної координації та правової креативності»⁸.

Низка досліджень останніх років присвячена оцінці ефективності антиросійських санкцій. Не усі розвідки приділяють увагу саме замороженню активів, однак практично усі автори приділяють увагу недосконалості санкційних механізмів, які дозволяють державам-агресорам їх обходити. Так, К. Гленн відзначає, що «запровадження санкцій не призвело до зміни поведінки Росії під час війни, і очікувати, що одні тільки санкції змінять рішення уряду під час війни, є помилковим»⁹.

Д. Пексен та Дж. М. Чон¹⁰ аналізують «дипломатію примусу» та питання санкцій у відповідь на запроваджені щодо певної держави обмеження. Вони розглядають кейси, коли держави, під які потрапили санкції, відповідають на зовнішній тиск власними контрсанкціями. Вони аргументують, чому деякі зі санкцій є неефективні або ведуть у «глухий кут» через контрсанкції.

Попри актуальність теми для України, наразі є дуже мало досліджень про можливість конфіскації заморожених російських активів. Увага учених більше концентрується на ширшій проблематиці санкційної політики, ефективності/неефективності фінансових санкцій і т. ін. Складність проблематики полягає у міждисциплінарності, оскільки її вивчення ґрунтується на економічних, правничих, історичних, політологічних сегментах знання. Чимало досліджень вітчизняних учених (Д. Гдешинський, Н. Матвійчук, В. Нестор, М. Панковець, Ю. Седляр, К. Степаненко, Т. Шевчук, К. Янакаєва та ін.) стосуються характеристик санкційної політики, фінансових санкцій, однак недостатньо уваги приділено саме інструментам заморожування та конфіскації активів держав-агресорів. Окрім цього, увага українських учених приділена в основному російським активам, в той час інші кейси також потребують вивчення.

⁵ Clark, G. L. (2022), "Global finance as the weapon of choice". In: *FinGeo keynote lecture at the Global Economic Conference of Economic Geography* (Dublin, 7 June 2022). Dublin, pp. 24-29.

⁶ Peksen, D. (2019), "When Do Imposed Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanctions Effectiveness Literature", *Defence and Peace Economics*, Vol. 30 No 6, pp. 635-647.

⁷ Kamminga, M. T. (2023), "Confiscating Russia's Frozen Central Bank Assets: A Permissible Third-Party Countermeasure?", *Netherlands International Law Review*, Vol. 70, pp. 1-17.

⁸ Shagina, M. (2023), "Enforcing Russia's Debt to Ukraine: Constraints and Creativity", *Survival*, Vol. 65 No 2, pp. 27-36.

⁹ Glenn, C. (2023), "Lessons in Sanctions-Proofing from Russia", *The Washington Quarterly*, Vol. 46 No 1, pp. 105-120.

¹⁰ Peksen, D. and Jeong, J. M. (2021), "Coercive Diplomacy and Economic Sanctions Reciprocity: Explaining Targets' Counter-Sanctions", *Defence and Peace Economics*, Vol. 33 No 8, pp. 895-911.

Формулювання мети та завдання статті. Метою дослідження є вивчення замороження та конфіскації активів як санкційних інструментів міжнародного впливу на держави-агресори, визначення їх ефективності, труднощів у застосуванні. Завданнями, відтак, визначено: 1) визначити особливості заморожування активів як інструмента санкційного впливу на держави-агресори; 2) на прикладі окремих держав визначити характеристики процесів замороження їх активів, дати оцінку результативності такої фінансової санкції; 3) дослідити питання замороження російських активів та використання прибутків з їх обігу на потреби України; 4) розглянути проблему конфіскації російських заблокованих активів.

Виклад основного матеріалу. Замороження активів держав є примусовою юридичною дією, яка полягає у блокуванні доступу до активів, які належать певній державі. Рішення про блокування активів зазвичай ухвалюється урядами демократичних держав, міжнародними організаціями як вид фінансових санкцій у відповідь на порушення міжнародного права, збройну агресію, підтримку тероризму тощо. Замороження активів є політико-економіко-правовим інструментом, що полягає у тимчасовій або безстроковій зупинці будь-яких операцій з активами (фінансовими, матеріальними чи інвестиційними), що належать державам-агресорам. Метою замороження активів є запобігання їх використанню надалі на шкоду міжнародній безпеці та порядку.

Щодо активів держави, які можуть потрапити під замороження, відносяться ті, що перебувають за межами території держави-агресора на момент введення санкцій. До таких відносяться, найперше, активи центрального банку держави-агресора, які знаходяться в іноземних банках (валютні резерви, золото, державні цінні папери); фонди в міжнародних фінансових установах; акції державних компаній, які знаходяться в іноземних юрисдикції; доходи держави від експорту; банківські рахунки, що належать державним установам, компаніям або фондам у закордонних банках і т. ін. Юридичними підставами для замороження активів є: запровадження санкцій (санкції ООН, ЄС, окремих держав); національне законодавство держав, що впроваджують санкції; рішення міжнародних судів і т. ін. Наслідками замороження активів відтак є: заборона на транзакції; обмеження на передачу, продаж, використання активів; можлива надалі конфіскація активу; передання коштів, отриманих від обігу заблокованих активів, на користь суб'єкта, який постраждав від держави-агресора і т. ін.

Мотивацією заморозити активи держав-агресорів може виступати, наприклад: 1) намагання (часто нерезультативне) стримати агресію через ослаблення фінансової здатності держави-агресора вести війну; 2) покарання держави-агресора у формі фінансово-економічного тиску, позаяк такий тиск сигналізує про неприйнятність дій на міжнародній арені; 3) можливість компенсувати збитки жертвам агресії; 4) захист міжнародного порядку (нині ця опція дуже уразлива).

Замороження активів зазвичай відбувається у відповідь на політику низки держав, традиційно – з недемократичними режимами. Росія є не єдиним кейсом, на прикладі якого можна аналізувати санкцію заморожування активів. Серед інших прикладів – Ірак (1990–1991 рр.), Лівія (2011 р.), Іран (1979 р. – донині) та ін. Коротко схарактеризуємо їх.

Кейс Іраку. Причиною введення санкції заморожування активів Іраку стало його вторгнення до Кувейту 02.08.1990 р., ініційоване С. Хусейном. Санкції були запроваджені Радою Безпеки ООН і почали діяти з 06.08.1990 р., тобто буквально через чотири дні після вторгнення. Дія більшості фінансових санкцій тривала до квітня 2003 р., коли С. Хусейн був зміщений. Частина санкцій діє донині на підставі наступних резолюцій ГА ООН, які були ухвалені у 2003 р., з одного боку, через зміну ситуації в Іраку, а з іншого – з огляду на те, що ситуація в Іраку зберігає ризики для міжнародного миру та безпеки.

Відтак Ірак втратив доступ до значних фінансових ресурсів і не міг фінансувати військові кампанії з міжнародних рахунків. Активи Іраку були частково використані для відшкодування збитків Кувейту після війни. Виплати здійснювалися за рішенням Компенсаційної комісії ООН (ККООН) як органу, спеціально утвореного у 1991 р. для реалізації механізму стягнення компенсації за збитки Кувейту, завдані агресією щодо Іраку. Виплата такої компенсації Іраком Кувейту стала наразі наймасштабнішим випадком компенсації за воєнні збитки від часу після Другої світової війни. Упродовж тридцяти років UNCC змусила Ірак виплатити 52,4 млрд дол. Виплати здійснювалися коштом доходів від продажу іракської нафти, право на яку отримала ККООН.

Замороження активів Іраку та створення компенсаційного механізму стали прецедентом у міжнародному праві щодо притягнення агресора до відповідальності та відшкодування збитків. Цей досвід може бути врахований нині для забезпечення справедливості та відновлення держав, які постраждали від зовнішньої агресії, зокрема – України. Зауважимо, робота UNCC була офіційно завершена за два дні перед російським повномасштабним вторгненням – 22.02.2022 р. Рада Безпеки ООН припинила мандат UNCC з огляду на завершення виконання нею функцій¹¹; нині сайт комісії не працює, ніякі інші кейси цієї комісії не розглядалися.

Окрім ООН, низка держав заморозили іракські активи. Так, Президент США Дж. Буш-старший 02.08.1990 р. підписав виконавчий указ, яким було заморожено всі іракські державні активи, які знаходились на території США; були заборонені будь-які фінансові операції з Іраком. Інші держави та організації (ЄС, Канада, Японія, Австралія та ін.) ухвалили подібні заходи.

Кейс Лівії. Блокування активів Лівії у 2011 р. було частиною міжнародної реакції на події в Лівії під час Арабської весни, зокрема – репресії режиму М. Каддафі проти мирних протестувальників. 26.02.2011 р. Рада Безпеки ООН ухвалила Резолюцію № 1970¹², у якій зазначено грубі та систематичні порушення прав людини, висловлене занепокоєння загибеллю цивільних протестувальників і под. Дії лівійської влади були кваліфіковані як злочини проти людяності. Відтак пунктами 17-19 вказаної резолюції визначалися питання замороження державних активів Лівії. Також ЄС, США, Канада, Швейцарія, Велика Британія, Нідерланди, Німеччина та інші держави заблокували активи лівійського уряду, нафтових компаній, Центрального банку Лівії.

Після мирної передачі повноважень від Національної перехідної ради до першого демократично створеного уряду національної єдності у 2012 р., ООН зняла санкції з Лівії. Частина коштів була поступово розморожена. Однак і нині частина активів заблокована, адже від 2011 р. у Лівії так і не було встановлено єдину та стабільну владу, а країна фактично розділена між Урядом національної єдності в Триполі (офіційно визнаний ООН) та суперницькими силами на сході держави (пов'язані з генералом Х. Хафтаром). Відтак відсутні гарантії, що розблоковані активи не будуть розкрадені чи використані для продовження фінансування конфлікту. Деякі держави, де розміщені активи (Бельгія, Швейцарія, Велика Британія та ін.), вимагають від Лівії чіткого плану використання коштів, прозорих фінансових механізмів.

У січні 2025 р. ООН оновила режим санкцій проти Лівії¹³. Дозволено інвестувати заморожені грошові резерви Управління інвестицій Лівії в строкові депозити з низьким рівнем ризику у відповідних фінансових установах. Однак корупція в Лівії набула разючих розмірів, її рівень є одним з найвищих у світі (за оцінкою Transparency International¹⁴). Лівія не має стабільного механізму використання розморожених активів для поступу країни.

Кейс Ірану. Заморожування активів Ірану триває з 1979 р. дотепер. Первинними причинами цього стали Ісламська революція (1979 р.), захоплення та тривале утримання заручників у Посольстві США у Тегерані (1979–1981 рр.), а згодом – ядерна програма та підтримка тероризму; з часом спектр причин істотно розширювався. За різними оцінками сума заморожених активів коливається від 100 до 120 млрд дол.

Санкції ООН щодо Ірану, пов'язані з ядерною зброєю, закінчилися в жовтні 2023 р. Відтоді США, ЄС, Велика Британія та ін. запроваджують автономні санкції щодо Ірану, через порушення прав людини та реалізацію ядерної програми. Серед них є і заморожування активів. Однак у санкційній політиці держав Заходу зустрічаються деякі послаблення. До прикладу, у 2023 р. США та Іран обмінялися полоненими в рамках угоди, яка також передбачала розморожування іранських активів на понад 6 млрд дол.

¹¹ United Nations (2022), “Resolution 2621 (2022)”, available at: <https://digitallibrary.un.org/record/3958809?v=pdf> (accessed 10 March 2025).

¹² United Nations. Security Council (2011), “Resolution 1970 (2011)”, available at: <https://docs.un.org/en/S/RES/1970> (2011) (accessed 10 March 2025).

¹³ United Nations. Security Council (2025), “Resolution 2769 (2025)”, available at: <https://docs.un.org/en/S/RES/2769> (2025) (accessed 10 March 2025).

¹⁴ Transparency International (2025), “CPI 2024 for the Middle East & North Africa: Corruption Linked to Authoritarianism, but Calls Reform Emerging”, available at: <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2024-middle-east-north-africa-corruption-linked-authoritarianism-calls-reform-emerging> (accessed 10 March 2025).

Однак, найважливішим в контексті сучасних досліджень проблематики заморожування активів держав-агресорів є блокування й потенційно можлива конфіскація російських активів. Через три роки після початку повномасштабного вторгнення Росії загальна вартість реконструкції та відновлення в Україні була оцінена Світовим Банком у 524 млрд дол.¹⁵ Збитки, завдані агресією Росії проти України, наразі не можливо оцінити; вони неодноразово переглядатимуться в сторону зростання.

28.02.2022 р., через 4 дні після повномасштабного вторгнення армії Росії в Україну, низка держав, що мали доступ до активів Центрального банку Росії (Австрія, Канада, Франція, Німеччина, Японія, Велика Британія та США) у скоординованих діях заборонили всі операції з Центральним банком Російської Федерації своїми громадянами та на своїх територіях. Опісля перелік держав розширився. Метою замороження активів було і залишається послаблення російської економіки, примушування державу-агресора припинити протиправні дії щодо України, унеможливлення використання цих коштів або прибутків від їх обігу для підтримки України.

Станом на початок 2025 р. держави G7, ЄС та їхні партнери заморозили понад 300 млрд дол. російських активів, включно з резервами Центрального банку Російської Федерації. Найбільша частка активів зосереджена у Франції, Бельгії. З 300 млрд дол. заблокованих російських активів близько 210 млрд євро знаходяться у державах-членах ЄС, з яких 183 млрд євро – у бельгійському центральному депозитарії цінних паперів Euroclear.

Нині активи Росії, які підпали під санкції, залишаються непорушними, але дохід від їх обігу використовується для погашення кредитів на суму 50 млрд євро, наданих Україні союзниками G7 у 2024 р. Відтак Україні виділяють кошти від надприбутків, отриманих від обігу заморожених активів Центрального банку Росії. Зокрема, за 2024 р. було два транші: за перше півріччя – 1,5 млрд євро, за друге півріччя – 2,1 млрд євро. Відтак хоч російські активи залишаються заблокованими, але вони генерують доходи. Саме їх наразі використовують європейські інституції для підтримки України. Кошти спрямовуються через Європейський фонд миру (EPF) та механізм Ukraine Facility.

Було започатковано Механізм кредитного співробітництва для України (ULCM), тривалістю до 50 років. Механізм створює правову рамку для обслуговування та погашення коштів, отриманих Україною, які можуть сягати до 50 млрд євро. Механізм дозволяє використовувати доходи від заморожених активів Росії для покриття основної суми позики, отриманої від партнерів в межах ініціативи G7 ERA (*Extraordinary Revenue Acceleration for Ukraine*), а також відсотків та будь-яких інших витрат, пов'язаних з позикою. Відтак Україна отримує від держав G7 транші виплат. За даними уряду України¹⁶, станом на 25.04.2025 р. Україні уже було надано близько 13,6 млрд дол., забезпечених замороженими російськими активами. Наприклад, у березні 2025 р. у межах ініціативи G7 ERA Україні надійшли 2,5 млрд канад. дол. (близько 1,7 млрд дол. США). Це був перший транш від Канади, яка загалом виділила 5 млрд канад. дол. на вказану ініціативу.

Японія також кредитує Україну на суму близько 3 млрд дол. у межах механізму ERA, про що уже підписана угода¹⁷. Як і у випадку інших держав G7, цей кредит, наданий на 30 років, буде обслуговуватися і погашатися коштом майбутніх доходів, отриманих від інвестування заморожених російських активів. Відтак отримані кошти будуть спрямовані для підтримки пріоритетних бюджетних потреб та сприяння відновленню та розвитку України.

США також долучені до підтримки України коштом доходів від обороту заблокованих російських активів, хоч і меншою мірою, ніж ЄС. Так, 10.12.2024 р. Департамент фінансів

¹⁵ World Bank (2024), “*Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024*”, available at: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2025-02/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf> (accessed 10 March 2025).

¹⁶ Ministry of Finance of Ukraine (2025), “*G7 and EU have already provided Ukraine with USD 13.6 billion backed by frozen russian assets*”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minfin-krainy-g7-ta-ies-vzhe-nadaly-ukraini-blyzko-136-mlrd-zabezpechenykh-zamorozhenyymi-rosiiskymy-aktyvamy> (accessed 11 May 2025).

¹⁷ Ministry of Foreign Affairs of Japan (2025), “*Signing and Exchange of Notes concerning a Yen Loan project of the Extraordinary Revenue Acceleration Loan for Ukraine*”, available at: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/pagewe_000001_00188.html (accessed 11 May 2025).

США оголосив про виділення 20 млрд дол. кредиту, який буде погашатися завдяки доходам від обороту заблокованих активів держави-агресора¹⁸. Традиційно Росія називає такі дії «крадіжкою» та погрожує, що «такі дії не залишаться без відповіді»¹⁹. Відзначимо, що лише проти Euroclear Росія ініціювала станом на початок 2025 р. близько 100 судових позовів. А напередодні третьої річниці повномасштабного вторгнення в Україну Росія озвучила цинічну гіпотезу, що може погодитися на використання 300 млрд дол. заморожених активів для відбудови окупованих нею територій України²⁰. Ця тема навіть була піднята на перемовинах 18.02.2025 р. в Ер-Ріяді між американською та російською делегаціями.

Загалом лідери G7 займають позицію, що суверенні активи Росії в юрисдикціях їх держав залишаться іммобілізовані доти, доки Росія не припинить агресію і не компенсує уповні шкоду, завдану Україні. Водночас тема супроводжується значними дебатами. Якщо питання блокування активів не викликало суперечностей, то питання конфіскації активів і навіть використання доходу від обороту заморожених активів широко дискутується. Одним з найбільших критиків використання доходів від обігу заблокованих російських активів на потреби України був німецький ексканцлер О. Шольц. За його песимістичною оцінкою, вилучення російських активів є проблематичним через юридичні питання, а доходи від їх обігу не принесуть настільки багато фінансів, як того потребує відбудова України²¹.

Принцип справедливості вимагає, щоб втрати та шкоду, спричинені агресивною війною Росії, несла саме держава-агресор, а не Україна чи міжнародна спільнота. Хоч 300 млрд дол. заморожених російських активів покрили б лише частину заподіяної шкоди, але це могло б закласти основу відбудови України. Важливо, що ці кошти вже перебувають поза контролем Росії, а відтак міжнародна спільнота має можливості визначитися щодо прийнятності конфіскації цих активів. Втім, для цього потрібна сильна політична воля еліт провідних держав, а також беззаперечне правове обґрунтування для проведення конфіскації.

Конфіскація заблокованих активів тої чи іншої держави підводить до одної зі сучасних проблем міжнародного права: законності контрзаходів третіх сторін у загальних інтересах (досягнення миру, наприклад). Стоїть питання про те, наскільки допустимим є такий контрзахід як конфіскація заморожених активів Центрального банку Росії, з передачею цих ресурсів Україні для відшкодування збитків, завданих військовою агресією.

Для конфіскації російських активів уже наявний правовий прецедент, про який йшлося вище. Мова про Компенсаційну комісію ООН (UNCC), створену Радою Безпеки ООН в 1991 р. для розгляду претензій та виплати компенсації за збитки, заподіяні протиправним вторгненням Іраку та окупацією Кувейту²². Такого типу комісія щоразу має створюватися під конкретну міжнародну проблему (війну, збройний конфлікт і под.).

Отже, процедура задоволення масових претензій однієї держави та її громадян до держави-агресора уже наявна та визнана результативною. Вона могла б бути взята за основу для утворення нової компенсаційної комісії для виплат Україні. Президент України В. Зеленський ще у травні 2022 р. висловив²³ інтерес до співпраці зі зацікавленими сторонами для створення такого

¹⁸ U.S. Department of the Treasury (2024), "Treasury Department Announces Disbursement of \$20 Billion Loan to Benefit Ukraine, To Be Repaid with Proceeds Earned from Immobilized Russian Sovereign Assets", available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2744> (accessed 10 March 2025).

¹⁹ Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2024), "Foreign Ministry statement on the US administration's decision to issue a loan to the Kiev regime backed by proceeds from frozen Russian assets", available at: https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1987004/?lang=en (accessed 10 March 2025).

²⁰ Aris, B. (2025), "Russia considers ceding its frozen \$300bn CBR money as part of a ceasefire deal", available at: <https://www.intellinews.com/russia-considers-ceding-its-frozen-300bn-cbr-money-as-part-of-a-ceasefire-deal-368469/?source=saudi-arabia> (accessed 10 March 2025).

²¹ Sigurdardottir, R. and Nienaber, M. (2023), "US, Canada, Japan Join European Push to Catalog Ukraine Damage", available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-17/us-canada-japan-join-european-push-to-catalog-ukraine-damage> (accessed 10 March 2025).

²² United Nations (1991), "Resolution 692 (1991)", available at: <https://digitallibrary.un.org/record/113598?v=pdf> (accessed 10 March 2025).

²³ Presidential Office of Ukraine (2022), "We urge the partner states to recognize that Russia must be held financially responsible for the crimes it committed – address by the President of Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/en/news/proponuyemo-derzhavam-partneram-viznati-sho-rosiya-povinna-p-75221> (accessed 10 March 2025).

інституту для розгляду позовів про компенсацію, що виникають через агресію Росії. Однак видається, що утворення такої комісії є надскладним завданням, якщо вона за аналогією з кейсом Іраку-Катару буде утворюватися Радою Безпеки ООН. У цей орган входить і Росія, і Китай як традиційний союзник Росії у більшості питань, а відтак ініціатива створення комісії буде блокуватися. Якщо цю процедуру не змінити, то ніколи щодо постійного члена Ради Безпеки ООН (як-от Росії) не буде ухвалене в межах ООН рішення, що суперечитиме його інтересам.

Водночас компенсаційні комісії можуть створюватися й не під егідою ООН. Нині відомі випадки створення понад 400 міжнародних комісій з розгляду претензій, починаючи від тих, що були засновані згідно з Договором Джея (1794 р.)²⁴ між США та Великою Британією про дружбу, торгівлю і мореплавство. Серед успішних прикладів виділимо Трибунал з розгляду претензій між Іраном та США (Iran-United States Claims Tribunal, IUSCT), Комісію з розгляду претензій між Еритреєю та Ефіопією (Eritrea-Ethiopia Claims Commission, EECC) та ін.

Міжнародні комісії з врегулювання претензій, як спеціально розроблені інструменти, можуть мати різні форми. Вони створюються у відповідь на виняткові обставини (збройний конфлікт, міжнародну кризу і т. ін.). Держави можуть створювати міжнародні комісії з розгляду претензій для визначення компенсації після конфлікту через обов'язковий міжнародний судовий процес. Вони можуть мати різні мотиви для цього: отримання репарацій, забезпечення завершення конфлікту, відновлення справедливості і т. ін. Для України такі фінансові ресурси важливі для відбудови країни, прискорення повернення громадян, які тимчасово проживають в інших країнах і т. д.

Ще у 2022 р. Генеральною Асамблеєю ООН було ухвалено резолюцію²⁵, якою: 1) визнано необхідність створення міжнародного механізму відшкодування завданих Російською Федерацією збитків; 2) було рекомендовано створення міжнародного реєстру збитків, який би фіксував, документував докази та інформацію щодо збитків, втрат або пошкоджень, завданих агресором. Зауважимо, що глобальна підтримка держав цієї резолюції не була високою: 94 – «за», 14 – «проти», 73 – «утрималися»; це свідчить про неодностайний осуд Росії, розуміння важливості виплати Україні відшкодувань. Дебати про створення реєстру для документування збитків, завданих російською агресією проти України показали певне розчарування на глобальному рівні щодо економічного примусу в міжнародному правопорядку. Це голосування продемонструвало невдоволення великої групи держав тим, що норми міжнародного права ніби-то застосовуються вибірково, на благо окремих держав (малася на увазі Україна), ігноруючи схожі ситуації в інших державах.

У контексті останнього звернемо увагу на одну з типових реплік під час дебатів про питання резолюції. Так, представник Еритреї в ООН стверджував, що «держави, які страждають від іноземного втручання, колоніалізму, рабства, гноблення, односторонніх примусових заходів, незаконних блоkad та інших міжнародно-протиправних дій, також заслуговують на право на правовий захист, відшкодування збитків та справедливості». Інші держави в ході дебатів відзначили, що «подвійні стандарти у застосуванні міжнародного права є контрпродуктивними»²⁶. Тобто, одні держави (як-от Україну) міжнародне право хоче захистити, а інші держави (як-от африканські) – ніби-то не захищає, позаяк не ухвалюються подібні резолюції. Зауважимо, що ті кроки, які міжнародна демократична спільнота ініціює на підтримку України, опосередковано здатні похитнути зусилля України активізувати взаємини з низкою держав, особливо – африканськими, хоч, на перший погляд, це і звучить парадоксально.

Уряд України виступив ініціатором створення Комісії для забезпечення відшкодування збитків, завданих незаконними діями Росії. Комісія могла б виконувати три основні цілі: 1) розгляд позовів про компенсацію; 2) збереження або стягнення російських активів для виплати компенсацій; 3) забезпечення інструментів виконання рішень про компенсацію. Відтак міжнародна угода про створення Комісії має забезпечити правову основу, яка дозволить держа-

²⁴ Giorgetti, C., Kliuchkovskiy, M. and Pearsall, P. W. (2022), "Launching an International Claims Commission for Ukraine", available at: <https://www.ejiltalk.org/launching-an-international-claims-commission-for-ukraine/> (accessed 10 March 2025).

²⁵ United Nations (2022), "General Assembly Adopts Text Recommending Creation of Register to Document Damages Caused by Russian Federation Aggression against Ukraine, Resuming Emergency Special Session", available at: <https://press.un.org/en/2022/ga12470.doc.htm> (accessed 10 March 2025).

²⁶ United Nations (2022), op. cit.

вам-учасникам переказувати заблоковані активи до фонду, з якого й буде виплачуватися компенсація. Такий інструмент видається гнучким і потенційно міг би забезпечити достатній рівень міжнародної співпраці та легітимності.

Створенню Міжнародного реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, передувало ухвалення рішень Комітету Міністрів Ради Європи від 15.09.2022 р. та 24.02.2023 р. щодо необхідності повного відшкодування збитків, заподіяних порушеннями Росією міжнародного права в Україні. Рішенням від 12.05.2023 р. Комітет Міністрів Ради Європи створив Розширену часткову угоду про Реєстр збитків, завданих агресією Росії проти України, а також Статут, яким керуватиметься Реєстр²⁷.

На Саміті глав держав та урядів Ради Європи, що відбувся у Рейк'явіку 16-17.05.2023 р., оголошено про створення Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України (RD4U). Це важливий крок до майбутніх компенсаційних виплат. Понад 40 європейських держав та ЄС як організація приєдналися або висловили намір приєднатися до Розширеної часткової угоди про Реєстр збитків для України, стали учасниками цієї системи обліку інформації. Наразі відмовилися долучитися до угоди такі держави-члени Ради Європи, як Азербайджан, Вірменія, Боснія, Угорщина, Сербія та Туреччина, вочевидь через солідарність у багатьох питаннях з Росією.

Відтак Реєстр збитків: 1) створений як платформа для міжурядової співпраці, діє в інституційних рамках Ради Європи; 2) розташований в м. Гаага; 3) слугує документальною формою обліку доказів та претензій про заподіяні збитки, шкоду чи ушкодження від 24.02.2022 р. на території України внаслідок міжнародно-протиправних дій Росії в Україні або проти неї; 4) заяви та інформацію про завдані збитки матимуть змогу подавати всі зацікавлені фізичні і юридичні особи, а також держава Україна. Реєстр збитків є першою компонентою механізму відшкодування збитків. Кінцевою метою є створення: а) Компенсаційної комісії, яка безпосередньо розглядатиме претензії та присуджуватиме компенсації; б) Компенсаційного фонду, який акумулюватиме кошти для виплати компенсацій, на підставі міжнародного договору.

Станом на початок травня 2025 р. до RD4U надійшло уже 27,5 тис. заяв у різних категоріях, найбільше – про руйнування житла зі середньою оцінкою вартості втраченого розміром 60-62 тис. євро за кожною заявою²⁸. Важливо: виплат за заявами ще не було, бо ще не створений компенсаційний механізм і наразі не прогнозований час початку таких виплат (очевидно, не раніше, аніж через кілька років). Нині в Гаазі лише проходять перемовини про створення компенсаційного механізму, укладена Дорожня карта процесу виплати компенсацій і т. д., що щонайшвидше відбудеться до кінця 2026 р. Очевидно, що ці процеси будуть болісними та викликати щонайменше активні дебати.

Україна має метою отримати щонайменше усі 300 млрд дол. заморожених російських активів. У цьому є підтримка Великої Британії, Польщі, Чехії, Естонії, Латвії, Литви. Хоч згадані держави й лобіюють конфіскацію російських державних активів, але низка впливових держав має застереження. Протівники конфіскації заморожених російських активів аж ніяк не є лобістами Росії. Однак вони застерігають, що конфіскація заблокованих активів може порушити міжнародне право та дестабілізувати фінансові ринки.

Проти конфіскації російських активів виступають, найперше, Франція, Німеччина, Бельгія, Італія, Іспанія. Європейські лідери стверджують, що якщо арештувати ці активи зараз, то вони не зможуть опісля бути використані в обговоренні умов мирної угоди, уможливлення припинення вогню тощо. Критики ідеї конфіскації заблокованих активів Росії занепокоєні, що низка держав та інвесторів надалі не будуть використовувати європейські фінансові інститути. Вони остерігатимуться, що їх активи з якихось причин теж можуть бути арештовані та конфісковані. Також такі процеси потенційно ніби-то здатні підірвати роль євро як міжнародної валюти для державних резервів; натомість НБУ заперечує такий негативний розвиток подій щодо стійкості євро²⁹. Уряди держав ЄС мають побоювання, що такі держави, як Саудівська Аравія, Катар та

²⁷ Council of Europe (2023), "Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine", available at: <https://rm.coe.int/0900001680ab2595> (accessed 10 March 2025).

²⁸ Див.: Register of Damage for Ukraine (<https://rd4u.coe.int/en/>).

²⁹ National Bank of Ukraine (2025), "Inflation Report, April 2025", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2_eng.pdf?v=13 (accessed 11 May 2025).

ін., можуть у відповідь на арешт російських активів продати європейські державні облигації. Це своєю чергою погіршить умови позик для урядів, які й так мають значні зовнішні борги. Тобто, йдеться про те, що рішення про конфіскацію російських активів задля підтримки України може мати наслідки, негативні для європейських держав та й загалом у глобальному вимірі.

Звернемося до висловлювань³⁰ посадовців згаданих держав-критиків:

– «Хоча використання прибутку від заморожених активів для допомоги Україні під час війни можливе, повна конфіскація цих коштів була б незаконною» (президент Франції Е. Макрон);

– «Арешт активів центральних банків суперечить міжнародному праву. Якщо російські активи будуть арештовані без законних підстав, то це ризиковано для європейської фінансової стабільності» (Е. Ломбар, міністр економіки, фінансів, промислового та цифрового суверенітету Франції);

– «Я виступаю за велику обережність, коли йдеться про заморожені активи. Нині це фактично курка, яка несе золоті яйця. Ці надприбутки підуть в Україну» (Б. де Вевер, прем'єр-міністр Бельгії).

Також проти конфіскації російських заблокованих активів виступає очільниця Європейського центрального банку К. Лагард. Вона також апелює до ймовірних порушень унаслідок конфіскації норм міжнародного права. За оцінкою посадовиці, конфіскація та подальше використання заморожених російських активів – це те, до чого потрібно підходити дуже обережно, бо такі дії можуть змінити міжнародний порядок, який сама ж демократична спільнота захищає і примушує Росії до його поваги. Відтак, К. Лагард абсолютно визнає виправданість замороження російських активів, однак має дуже багато критичних аргументів, застережень щодо того, що доцільно/не доцільно робити з цими активами та навіть доходами від їх обігу.

Нині держави, які заблокували російські активи намагаються обійти юридичні та фінансові складності конфіскації російських активів та їх передачею Україні. Наразі використовуються тільки відсотки від обороту заморожених активів для фінансування попередньої допомоги Україні (поточної допомоги, а не відбудови) у формі позик. Тобто, Україна бере позики, а вони погашаються з прибутку від обігу заморожених російських активів.

У січні 2025 р. Україна отримала з Європейського фонду миру 3 млрд євро із доходів від заморожених російських активів; кошти спрямовані на пріоритетні бюджетні видатки. 09.05. 2025 р. була досягнута домовленість між ЄС, Данією, Нідерландами, Францією та Італією про виплату другого траншу прибутків від заморожених російських активів у обсязі близько 1,9 млрд євро. Ці кошти інвестуватимуть в українську оборонну промисловість, посилення української ППО, спрямовуватимуться на артилерію, боєприпаси.

Зауважимо, що уже розпочаті процеси, які можуть змінити підхід до конфіскації активів. Зокрема, у відповідь на конфіскацію Росією активів західних інвесторів, Європейський депозитарій Euroclear планує конфіскувати та перерозподілити близько 3 млрд євро активів Росії та передати їх постраждалим інвесторам з Бельгії. Тобто, у цьому випадку не йдеться про Україну. Це перший випадок конфіскації російських активів після того, як ЄС 16.12.2024 р. вкотре переглянув санкційну політику (15-й пакет санкцій³¹) і дозволив виплати західним інвесторам. Не виключаємо, що за послідовного лобіювання Україною питання конфіскації російських активів в перспективі може переглядатися. За роки повномасштабної війни вже багато питань, які видавалися не реалістичними, отримували в підсумку підтримку партнерів України.

Основне питання, яке виникає в межах дебатів: чи буде конфіскація заморожених російських активів законною з позиції міжнародного права? Низка експертів вважає, що конфіскація є доречною контрмірою. Спеціальний юридичний термін «контрміра» означає дію, яка зазвичай була б незаконною, але виправдана як інструмент примусу до Росії припинити зі свого боку порушувати міжнародне право. Відтак відсутня якась дилема між використанням

³⁰ Euronews (2020), "Billions on ice: What to do with Russia's frozen central bank money?", available at: <https://www.euronews.com/business/2025/03/18/billions-on-ice-what-to-do-with-russias-frozen-central-bank-money> (accessed 10 March 2025).

³¹ European Commission (2024), "EU adopts 15th sanctions package against Russia", available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/ov/ip_24_6430 (accessed 10 March 2025).

конфіскованих активів держави-агресора для захисту його жертви та збереження прихильності до порядку, який ґрунтується на правилах.

Однак у питанні конфіскації активів відсутня солідарність не лише політиків, а й учених-правників. Так, у наукових публікаціях останніх років популярним є підхід, за яким конфіскація як компенсація за збитки, спричинені збройною агресією, є незаконною. Зокрема професор міжнародного права Університету Вандербільта І. Брунк вважає, що конфіскація стала б «порушенням міжнародного права щодо контрзаходів», а «міжнародне право надає надійний захист резервам центральних банків від вилучення – принцип, який є абсолютно священним упродовж століть»³². Надійний захист імунітету активів центральних банків за міжнародним звичаєвим правом є безперечним. Однак міжнародне звичаєве право також розвивається через практику держав. Відхилення від правових норм можуть зумовити зміни відтак і у міжнародному праві. Використання доктрини контрзаходів для виправдання конфіскації активів Центрального банку Російської Федерації ознаменувало б драматичний, навіть радикальний, розвиток права як щодо імунітету центрального банку, так і щодо відповідальності держави. Державна практика щодо контрзаходів для відшкодування збитків майже відсутня. Існує мало практики контрзаходів третіх сторін; немає практики, яка б чітко підтверджувала позбавлення імунітету Центрального банку певної держави як контрзаходу. Однак конфіскаційні заходи могли б сприяти розвитку цих не врегульованих правових питань, які б стримували потенційних держав-агресорів та стали справедливим способом вилучення активів держав-агресорів.

Зауважимо, що це складні юридичні питання, які лежать поза предметом нашого аналізу з позицій науки про міжнародні відносини. Водночас вкажемо на політичні проблеми щодо такого типу конфіскації. Найперше, зростають ризики, що інші держави (передусім з неоавторитарними режимами, як-от Китай, Саудівська Аравія та ін.) більше не інвестуватимуть свої активи в фінансові інститути демократичних держав, які практикують фінансові санкції. Це неминуче матиме економічні наслідки. Відтак конфіскація активів російського Центрального банку Російської Федерації підірве ключову сферу глобального консенсусу в міжнародному економічному праві: імунітет іноземного суверенного права на активи центральних банків, особливо – резерви в іноземній валюті³³. Зокрема ЄС переймається ризиками для стійкості євровалюти. Відзначимо, що Україна вважає, що хоч є певні правові питання, які потребують уваги та узгодження, головне питання – конфіскувати російські заморожені активи або ж ні – лежить більшою мірою саме у площині політичної волі, яку мають проявити демократичні держави.

Якщо згадати про два відомі кейси конфіскації активів (Ірану після захоплення у заручники громадян США у 1979 р.; Іраку після вторгнення до Кувейту 1990 р.), то у цих випадках такі дії юридично були виправдані, оскільки вони були частиною постконфліктних мирних угод: резолюції ООН у випадку Іраку та дипломатичних домовленостей у випадку Ірану. Очевидним на разі є той факт, що заморозити активи держави-агресора і навіть наважитися використовувати прибутки від їх обігу, не було такою проблемою, як домогтися повної конфіскації таких активів.

Висновки. Замороження та конфіскація активів як форма фінансових санкцій мають безпосередній стосунок до системи міжнародної безпеки. Часто такі санкції не досягають бажаного результату, зокрема – припинення агресії одних держав щодо інших. Замороження активів здійснюється задля запобігання їх використанню надалі на шкоду міжнародній безпеці та порядку, але держави-агресори стають щораз більш винахідливими в убезпеченні від блокування активів, обході санкцій, розблокуванні в судовому порядку тих чи інших активів. Найочевиднішим прикладом цьому є російський кейс: економіка ослабла від фінансових санкцій, але наразі держава-агресор не виснажена впливом санкцій настільки, щоб зупинити агресивний зовнішньополітичний курс. Питання конфіскації російських активів залишається дискусійним,

³² United Nations (2022), "General Assembly Eleventh Emergency Special session 15th plenary meeting Monday, 14 November 2022, 10 a.m. New York", available at: <https://docs.un.org/en/A/ES-11/PV.15> (accessed 10 March 2025).

³³ Brunk, I. (2023), "Central Bank Immunity, Sanctions, and Sovereign Wealth Funds", *George Washington Law Review*, available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4363261> (accessed 10 March 2025).

має чимало противників з-поміж держав, які зберігають заблоковані активи (Франція, Німеччина, Бельгія та ін.). Для конфіскації російських активів на користь України потрібна сильна політична воля еліт держав, які зберігають ці активи, а також неспростовна правова аргументація. Заблоковані активи складно конфіскувати через повагу демократичних держав до права власності, навіть якщо це власність держави-агресора. Попри наявні прецеденти, конфіскація активів залишається проблемою міжнародного права. Наразі наповнюється Реєстр збитків, завданих незаконними діями Росії, а подальшими кроками має стати створення компенсаційної комісії (розглядатиме претензії, визначатиме компенсації) та компенсаційного фонду (акумулюватиме кошти для виплати компенсацій). Очевидно, що тема фінансових санкцій щодо держав-агресорів ще надовго залишатиметься у фокусі уваги політичних еліт держав-блокувальників активів агресорів, а також наукових досліджень.

References

1. Aris, B. (2025), "Russia considers ceding its frozen \$300bn CBR money as part of a ceasefire deal", available at: <https://www.intellinews.com/russia-considers-ceding-its-frozen-300bn-cbr-money-as-part-of-a-ceasefire-deal-368469/?source=saudi-arabia> (accessed 10 March 2025).
2. Arslanian, F. (2003), "The Impact of Economic Sanctions on Nuclear Non-Proliferation: The Case of Iran (2005-15)", *The International Spectator*, Vol. 58 No 4, pp. 16-35.
3. Brewer, J. (2016), "UN Financial Sanctions on Iran: An Example of How Asset Freeze Exemptions Worked in Practice", *The RUSI Journal*, Vol. 161 No 4, pp. 22-26.
4. Brunk, I. (2023), "Central Bank Immunity, Sanctions, and Sovereign Wealth Funds", *George Washington Law Review*, available at: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4363261> (accessed 10 March 2025).
5. Clark, G. L. (2022), "Global finance as the weapon of choice". In: *FinGeo keynote lecture at the Global Economic Conference of Economic Geography* (Dublin, 7 June 2022). Dublin, pp. 24-29.
6. Council of Europe (2023), "Resolution CM/Res(2023)3 establishing the Enlarged Partial Agreement on the Register of Damage Caused by the Aggression of the Russian Federation against Ukraine", available at: <https://rm.coe.int/0900001680ab2595> (accessed 10 March 2025).
7. Euronews (2020), "Billions on ice: What to do with Russia's frozen Central Bank money?", available at: <https://www.euronews.com/business/2025/03/18/billions-on-ice-what-to-do-with-russias-frozen-central-bank-money> (accessed 10 March 2025).
8. European Commission (2024), "EU adopts 15th sanctions package against Russia", available at: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/ov/ip_24_6430/ (accessed 10 March 2025).
9. Giorgetti, C., Kliuchkovskyi, M. and Pearsall, P. W. (2022), "Launching an International Claims Commission for Ukraine", available at: <https://www.ejiltalk.org/launching-an-international-claims-commission-for-ukraine/> (accessed 10 March 2025).
10. Glenn, C. (2023), "Lessons in Sanctions-Proofing from Russia", *The Washington Quarterly*, Vol. 46 No 1, pp. 105-120. <https://doi.org/10.1080/0163660X.2023.2188829>.
11. Kamminga, M. T. (2023), "Confiscating Russia's Frozen Central Bank Assets: A Permissible Third-Party Countermeasure?", *Netherlands International Law Review*, Vol. 70. pp. 1-17. <https://doi.org/10.1007/s40802-023-00231-7>.
12. Ministry of Finance of Ukraine (2025), "G7 and EU have already provided Ukraine with USD 13.6 billion backed by frozen russian assets", available at: <https://www.kmu.gov.ua/en/news/minfin-krainy-g7-ta-ies-vzhe-nadaly-ukraini-blyzko-136-mlrd-zabezpechennykh-zamorozhenymy-rosiiskymy-aktyvamy> (accessed 11 May 2025).
13. Ministry of Foreign Affairs of Japan (2025), "Signing and Exchange of Notes concerning a Yen Loan project of the Extraordinary Revenue Acceleration Loan for Ukraine", available at: https://www.mofa.go.jp/erp/c_see/ua/pagewe_000001_00188.html (accessed 11 May 2025).
14. Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2024), "Foreign Ministry statement on the US administration's decision to issue a loan to the Kiev regime backed by proceeds from frozen Russian assets", available at: https://mid.ru/ru/foreign_policy/news/1987004/?lang=en (accessed 10 March 2025).
15. National Bank of Ukraine (2025), "Inflation Report, April 2025", available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q2_eng.pdf?v=13 (accessed 11 May 2025).

16. Peksen, D. (2019), "When Do Imposed Economic Sanctions Work? A Critical Review of the Sanctions Effectiveness Literature", *Defence and Peace Economics*, Vol. 30 No 6, pp. 635-647. <https://doi.org/10.1080/10242694.2019.1625250>.
17. Peksen, D. and Jeong, J. M. (2021), "Coercive Diplomacy and Economic Sanctions Reciprocity: Explaining Targets' Counter-Sanctions", *Defence and Peace Economics*, Vol. 33 No 8, pp. 895-911. <https://doi.org/10.1080/10242694.2021.1919831>.
18. Presidential Office of Ukraine (2022), "We urge the partner states to recognize that Russia must be held financially responsible for the crimes it committed – address by the President of Ukraine", available at: <https://www.president.gov.ua/en/news/proponuyemo-derzhavam-partneram-viznati-sho-rosiya-povinna-p-75221> (accessed 10 March 2025).
19. Quaglia, L. and Verdun, A. (2023), "Weaponisation of Finance: the Role of European Central Banks and Financial Sanctions Against Russia", *West European Politics*, Vol. 46 No 5, pp. 872-895. <https://doi.org/10.1080/01402382.2022.2155906>.
20. Shagina, M. (2023), "Enforcing Russia's Debt to Ukraine: Constraints and Creativity", *Survival*, Vol. 65 No 2, pp. 27-36. <https://doi.org/10.4324/9781003429357>.
21. Sigurdardottir, R. and Nienaber, M. (2023), "US, Canada, Japan Join European Push to Catalog Ukraine Damage", available at: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-05-17/us-canada-japan-join-european-push-to-catalog-ukraine-damage> (accessed 10 March 2025).
22. Transparency International (2025), "CPI 2024 for the Middle East & North Africa: Corruption Linked to Authoritarianism, but Calls Reform Emerging", available at: <https://www.transparency.org/en/news/cpi-2024-middle-east-north-africa-corruption-linked-authoritarianism-calls-reform-emerging> (accessed 10 March 2025).
23. U.S. Department of the Treasury (2024), "Treasury Department Announces Disbursement of \$20 Billion Loan to Benefit Ukraine, To Be Repaid with Proceeds Earned from Immobilized Russian Sovereign Assets", available at: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2744> (accessed 10 March 2025).
24. United Nations (1991), "Resolution 692 (1991)", available at: <https://digitallibrary.un.org/record/113598?v=pdf> (accessed 10 March 2025).
25. United Nations (2022), "General Assembly Adopts Text Recommending Creation of Register to Document Damages Caused by Russian Federation Aggression against Ukraine, Resuming Emergency Special Session", available at: <https://press.un.org/en/2022/ga12470.doc.htm> (accessed 10 March 2025).
26. United Nations (2022), "General Assembly Eleventh Emergency Special session 15th plenary meeting Monday, 14 November 2022, 10 a.m. New York", available at: <https://docs.un.org/en/A/ES-11/PV.15> (accessed 10 March 2025).
27. United Nations (2022), "Resolution 2621 (2022)", available at: <https://digitallibrary.un.org/record/3958809?v=pdf> (accessed 10 March 2025).
28. United Nations. Security Council (2011), "Resolution 1970 (2011)", available at: [https://docs.un.org/en/S/RES/1970\(2011\)](https://docs.un.org/en/S/RES/1970(2011)) (accessed 10 March 2025).
29. United Nations. Security Council (2025), "Resolution 2769 (2025)", available at: [https://docs.un.org/en/S/RES/2769\(2025\)](https://docs.un.org/en/S/RES/2769(2025)) (accessed 10 March 2025).
30. World Bank (2024), "Fourth Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA4): February 2022 – December 2024", available at: <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2025-02/P1801741ca39ec0d81b5371ff73a675a0a8.pdf> (accessed 10 March 2025).

Стаття надійшла / Received: 10.03.2025

Схвалено / Accepted: 26.06.2025